

4 Ledarskap och ett förändrat arbetssätt i förskolan

Bim Riddersporre

Temat för denna cirkel är *Ledarskap och ett förändrat arbetssätt i förskolan*. Detta har tolkats på några olika sätt vilket gett en perspektivrikedom i resultaten. Dels har det formella ledarskapet fokuserats, både förändringar över tid och de som är rykande aktuella (Utbildningsdepartementet, 2010). Rollen som förskolechef respektive rektor tillika förskolechef har granskats lite närmare och ledarskapet ur medarbetarnas perspektiv har utforskats, såväl förskollärares som barnskötarens. Huvudmännens syn på framtida kompetensförsörjning kopplat till en utbildningspolitisk diskurs har också studerats.

Som handledare i cirkeln har jag främst arbetat med att stödja den gemensamma arbetsprocessen i mån av behov. Men jag har också ett eget intresse, nämligen att följa en viktig aspekt av syftet med forskningscirklar i den form som beskrivs här, nämligen det språkbruk som utvecklas i mötet mellan studerande, professionella, lärarutbildare och forskare. Valet görs i övertygelsen om språket som nödvändig förutsättning för att förstå, kommunicera och tillämpa forskningsresultat. Jag har alltså försökt att fånga den språkliga utvecklingsprocessen i gruppen.

Språkbruk i forskningscirkeln

Hur kan deltagarna i en cirkel skapa ett gemensamt språk i sitt arbete? Vad kommer att känneteckna språkbruket i cirkeln? Här ges först en kort bakgrund och en introduktion till de begrepp jag använder i detta sammanhang för att beteckna olika nivåer av yrkesrelaterat språk.

Yrken med professionsstatus kännetecknas av ett gemensamt och utvecklat metaspråk som gör det möjligt att tala om och förbättra den gemensamma praktiken. En viktig utmaning för de akademiserade professionsutbildningarna, är i ljuset av detta, att stödja studenternas utveckling av en teoretisk referensram och ett akademiskt yrkesspråk (Riddersporre, 2011). För lärarutbildningens del har detta varit tämligen svårt. En undersökning av lärares språkbruk som gjordes av Gunnel Colnerud och Kjell Granström (2002) uppvisar en problematisk bild.

Författarna talar om tre nivåer på vilka yrkets frågor kan kommuniceras. Närmast de omedelbara upplevelsorna ligger *vardagsspråket* och den konkreta handlingsnivån. Mycket av lärares samtal om sitt arbete försiggår på denna närmast känslomässiga, upplevelsenära nivå. Ibland lyfts frågor till en abstrakt men inte teoretisk nivå, som i undersökningen benämns *pseudometaspråk*. Här figurerar facktermer och specialuttryck men dessa benämningar av fenomen länkas inte till varandra eller sätts in i större sammanhang. Den tredje nivån för yrkesspråk, den *metaspråkliga*, finner man vara mindre vanlig bland lärare. På denna nivå har språket en förklarande, teoretisk bas. Här kan tänkandet och förståelsen lyftas genom att man använder teorier och modeller för att se större samband och för att göra generaliseringar. Det är på denna nivå man inte längre är fången i det konkreta utan kan skapa en förståelse på en högre nivå. Här kan även teorier utvecklas vidare. Det är denna metaspråkliga nivå i yrkesspråket som främst kännetecknar ett yrke med professionsstatus. Colnerud och Granström konstaterar att lärare i mycket stor utsträckning talar om sitt arbete på vardagsspråk. Ett pseudometaspråk förekommer visserligen, medan metaspråket är mycket ovanligt. Detta kan betraktas som problema-

tiskt med tanke på att läraryrket numera är ett legitimationsyrke med därtill kopplade professionsanspråk. Vi går nu vidare för att ta reda på hur språkbruket utvecklas i den aktuella forskningscirkeln.

Språk i rörelse

Entusiastiska deltagare och en minst lika entusiastisk cirkelledare ses för att lägga upp det kommande årets arbete. Efter presentationer av deltagarna och deras intressen görs en inventering av hur var och en riktar sitt undersökande intresse mot det tema denna cirkel ska arbeta med i projektet. Den brainstorming som utgör starten dokumenteras för att kunna processas vidare.

I denna *startfas* förekommer begrepp som organisationskultur, könsmärkning, professionella relationer, makt och arbetsdelning. Starten på kommunikationen inom gruppen är till synes starkt inriktad på att ta en vetenskaplig ansats och att undersöka sina frågor i en forskningsprocess. En betydande teoretisk kompetens gör sig gällande men även inslag av utbildningspolitisk erfarenhet. Något som nästan inte förekommer är det vardagsspråk som enligt Colnerud och Granström (2002) kännetecknar lärares yrkeskommunikation. Detta kan delvis förklaras av att deltagarna kommer från olika miljöer och därmed saknar gemensamma anekdoter att förhålla sig till. Något som är helt dominerande under gruppens första fas, är nyfikenhet på att kunskapa om sådant man är intresserad av och undrar över, oftast uttryckt genom att deltagarna använder sig av specifika begrepp och även explicit talar om vilken teoretisk ram de utgår från. Den teoretiska basen är till exempel socialkonstruktivistisk, diskursanalytisk respektive rollteoretisk. Alla är inte lika utmejslade i detta avseende men öppna för att fundera över sin egen utgångspunkt och betydelsen av denna. Alla är däremot helt införstådda med att utgångspunkten teoretiskt och metodiskt har en stor betydelse för den kunskap en undersökning kan generera.

I en följande *arbetsfas*, efter ca en termin, blir det mycket framträdande att gruppens medlemmar prövar möjligheten att samlas kring några gemensamma utgångspunkter, teoretiskt och analytiskt. Några deltagare finner att detta är både möjligt och önskvärt och slår samman sina undersökningar i en gemensam ram. Denna behöver då förtydligas vilket leder till att man begreppsliggör och formulerar, nu även för att göra sig förstådd av dem man ska samarbeta med. Det är nu gruppen närmar sig en metaspråklig nivå, och även uppnår en sådan vid vissa tillfällen. Detta är speciellt intressant då deltagarna kommer från så olika yrkespraktiker, och därmed kunde förmodas ha extra svårt att nå fram till varandra. Här blir i stället det framträdande intrycket att alla ställer sin egen kompetens till gruppens förfogande, att gruppen gör något med detta material så att vi alla får vara del av ett unikt samtal. I detta samtal ingår även en hel del erfarenhetsbaserade delar, men dessa blir aldrig anekdotiska utan kopplas samman med de frågor gruppen arbetar med. Även yrkespraktiken underställs ett gemensamt begreppsliggörande.

En avslutande del i forskningscirkelns arbete är *skrivfasen*. Tankarna på att skriva har mer eller mindre funnits med hela tiden. För vissa deltagare i gruppen är detta förknippat med en stark längtan, för andra med andra känslor. Det är dock ingen som uttrycker några allvarliga bekymmer med att skriva. Inför att formulera sig i text ökar noggrannheten med begrepp och teoretiska förtydliganden. Nu ska arbetet kunna bli rätt mottaget även av en läsare utan förförståelse.

Slutligen kan vi konstatera att arbetet i cirkeln sker med en mycket tydlig jämbördighet och respekt deltagarna emellan och även mellan deltagare och cirkelledare. Allas kompetens tas till vara och bidrar till ett språkbruk som definitivt har karaktären av ett professionellt yrkesspråk. Min slutsats är att denna process gynnats av att så olika kompetenser mötts: yrkeskompetens, studerandes aktuella kunskaper, lärarutbildares och forskares överblick. Kanske är det just mötet mellan oss som gjort denna gemensamma språkutveckling både möjlig och lustfylld.